Natuurbegraven en natuurbeheer op Natuurbegraafplaats Landgoed Huis ter Heide

Werkprotocol beheer en gebruik conform de Wet Natuurbescherming

A.D.G. Koopman – van Roon
E.J.F. de Boer

Bureau Waardenburg bv
Ecologie & landschap

Postbus 365 4100 AJ Culemborg
Telefoon 0345 51 27 10, Fax 0345 51 98 49
E-mail info@buwa.nl www.buwa.nl

Natuurbegraven en natuurbeheer op Natuurbegraafplaats Landgoed Huis ter Heide

Werkprotocol beheer en gebruik conform de Wet Natuurbescherming

drs A.D.G. Koopman – van Roon, ir. E.J.F. de Boer

Status uitgave: eindrapport

Rapportnummer:	17-194
Projectnummer:	17-0587
Datum uitgave:	oktober 2017
Foto's omslag:	Bureau Waardenburg bv
Projectleider:	ir. E.J.F. de Boe
Naam en adres opdrachtgever:	Natuurbegraven Nederland Koningsweg 2, 5211 BL, 's-Hertogenbosch
Referentie opdrachtgever:	opdracht per mail,
Akkoord voor uitgave:	drs. G.F.J. Smit
Paraaf:	

Graag citeren als: Koopman – van Roon, A.D.G. & E.J.F. de Boer 2017. Natuurbegraven en natuurbeheer op Natuurbegraafplaats Landgoed Huis ter Heide, Werkprotocol beheer en gebruik conform de Wet Natuurbescherming. Bureau Waardenburg Rapportnr. 17-194 Bureau Waardenburg, Culemborg.

Trefwoorden: natuurbegraafplaats, natuurbegraven, ecologisch werkprotocol, natuurbeheer, Huis ter Heide

Bureau Waardenburg bv is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van Bureau Waardenburg bv. Opdrachtgever hierboven aangegeven vrijwaart Bureau Waardenburg bv voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

© Bureau Waardenburg bv / Natuurbegraven Nederland
Dit rapport is vervaardigd op verzoek van opdrachtgever en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, digitale kopie of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever hierboven aangegeven en Bureau Waardenburg bv, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Bureau Waardenburg bv is door CERTIKED gecertificeerd overeenkomstig ISO 9001:2008.

Bureau Waardenburg bv
Onderzoek en advies voor ecologie en landschap

Postbus 365 4100 AJ Culemborg
Telefoon 0345 51 27 10
info@buwa.nl www.buwa.nl

Voorwoord

Voor het natuurbegraven en het beheren van het terrein, is een werkprotocol aan de orde. Bij het natuurbegraven en het beheer moet rekening worden gehouden met de vereisten uit de Wet Natuurbescherming. Het voorliggende rapport omvat richtlijnen waarmee het terrein kan worden beheerd en gebruikt, rekening houdend met de Wet natuurbescherming.
Het voorliggende rapport is niet te zien als beheerplan voor natuurbeheer, maar het is een handleiding hoe beheer en natuurbegraven zou moeten worden uitgevoerd zonder overtreding van verbodsbepalingen.

Verantwoording
Aan de totstandkoming van dit rapport werkten mee:

ir. E.J.F. de Boer	projectleiding, rapportage
drs. A.D.G. Koopman	rapportage

Genoemde personen zijn door opleiding, werkervaring en zelfstudie gekwalificeerd voor de door hun uitgevoerde werkzaamheden. Het project is uitgevoerd volgens het kwaliteitshandboek van Bureau Waardenburg. Het kwaliteitsmanagementsysteem van Bureau Waardenburg is ISO gecertificeerd.

Vanuit Natuurbegraven Nederland is de opdracht begeleid door de heer W. Peters. Wij danken hem voor de prettige samenwerking.

Inhoud

Voorwoord 3
1 Reikwijdte 7
1.1 Kader en doel 7
1.2 Wettelijk kader 8
1.3 Uitgangspunten algemeen 10
2 Gebruik: natuurbegraven en ceremonies 15
2.1 Procedure natuurbegraven 15
2.1.1 Locaties 15
2.1.2 Delven van een natuurgraf 15
2.1.3 Beschermingszones natuurwaarden 17
2.2 Ceremonie 18
3 Natuurbeheer 19
3.1 Algemeen 19
3.2 Bosbeheer 21
3.3 Beheer van gras-, kruiden- en heidevegetaties 22
3.4 Beheer gebouw(en) 23
3.5 Wegen en paden 24
3.6 Calamiteiten, overig 25
4 Literatuur 27
Bijlage 1 Kader Wet natuurbescherming 29
Bijlage 2 Waarnemingenformulier 33
Bijlage 3 Calamiteitenformulier 35

1 Reikwijdte

1.1 Kader en doel

Voor het gebruik en beheren van de natuurbegraafplaats Landgoed Huis ter Heide is een werkprotocol aan de orde. Het voorliggende werkprotocol moet toezien dat het reguliere beheer en het gebruik van de natuurbegraafplaats plaatsvindt conform de vereisten uit de Wet Natuurbescherming (kortweg Wnb).

In 2014 en 2015 heeft onderzoek plaatsgevonden naar de huidige natuurwaarden op het terrein Landgoed Huis ter Heide (De Boer & Kruijt, 2014). Daarbij zijn ook gegevens uit de periode 2011-2013 betrokken van Natuurmonumenten (Aptroot, 2013). Het aanvullend vleermuisonderzoek is in 2015 uitgevoerd.

Samengevat zijn de volgende beschermde natuurwaarden aanwezig op het terrein:

- vleermuizen: in het Jachthuis zijn sporen van laatvlieger gevonden op zolder. Jagend zijn gewone dwergvleermuis, laatvlieger en rosse vleermuis waargenomen (§ 3.3 Wnb).
- overige soorten zoogdieren: het terrein is geschikt als doortrek- en verblijfgebied voor verschillende soorten zoogdieren, waaronder das, steenmarter, boommarter, eekhoorn. Er zijn geen sporen gevonden van deze vier genoemde soorten (§ 3.3 Wnb).
- amfibieën: rugstreeppad (1 exemplaar gevonden in 2015) (§ 3.3 Wnb).
- reptielen: hazelworm en levendbarende hagedis worden verwacht (§ 3.3 Wnb).
- algemene vogels (§ 3.1 Wnb).
- diverse soorten zoogdieren: waaronder een aantal algemene soorten (zoals egel, ree, konijn, haas, diverse muizensoorten) maar ook eekhoorn en mogelijk steenmarter en das (§ 3.3 Wnb).
- Daarnaast komen er diverse minder algemene plantensoorten voor die verder geen beschermde status hebben maar waar mee in het kader van de zorgplicht rekening kan worden gehouden.

Het plangebied bestaat uit een bosgebied. Dit bosgebied heeft een betrekkelijk grote variatie aan bosbestanden, variërend van zeer jong loofhoutopslag tot oude gemengde en naaldboomopstanden. Water is afwezig op het terrein, derhalve zijn er geen watergebonden natuurwaarden (vissen, voortplantingswater amfibieën en watergebonden ongewervelden) aan de orde. Ontwikkeling van natuurwaarden is een belangrijk aspect voor de natuurbegraafplaats. Het beheer en het gebruik is hierop afgestemd (dynamische benadering).
Indien in de toekomst andere beschermde planten- en/of diersoorten worden aangetroffen in het plangebied, kan de richtlijn indien nodig hierop worden aangevuld.

Het voorliggende rapport is geen beheerplan voor natuurbeheer, maar een handleiding hoe beheer kan worden uitgevoerd zonder overtreding van

verbodsbepalingen. Hetzelfde geldt voor het verzorgen van natuurbegrafenissen (natuurbegraven) op het terrein.

Het doel is om te voorkomen dat beheer en gebruik van de natuurbegraafplaats direct of indirect leidt tot overtredingen van verbodsbepalingen uit de Wet Natuurbescherming. Voor het beheer en gebruik is in dat geval geen ontheffing van de Wet Natuurbescherming nodig.

Wet Natuurbescherming
De volgende beschermingsregimes zijn van toepassing:
- Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn (Wnb § 3.1)
- Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn (Wnb § 3.2)
- Beschermingsregime andere soorten (Wnb § 3.3).

Voor soorten vallend onder 'Beschermingsregime andere soorten' kan de provincie Noord Brabant een vrijstelling verlenen voor handelingen in het kader van de ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden (Art 3.10 lid 2a).
In dit rapport wordt onderscheid gemaakt in 'vogels' (Wnb § 3.1), strikt beschermde soorten (Wnb § 3.2) en 'andere soorten' (Wnb § 3.3)
In Bijlage 1 is een korte uitleg opgenomen van de Wet Natuurbescherming.

1.2 Wettelijk kader

Wet op de Lijkbezorging
In gevolge van artikel 41 van de Wet op de Lijkbezorging is voor het in gebruik nemen van een bijzondere begraafplaats of van een deel daarvan de toestemming van burgemeester en wethouders nodig. Deze toestemming wordt slechts geweigerd, indien niet aan de wettelijke voorschriften is voldaan.
Deze wettelijke voorschriften volgen uit de het Besluit op de Lijkbezorging en dan meer in het bijzonder op basis van paragraaf 4 artikel 5 en 6 van voornoemd besluit:

Paragraaf 4. De inrichting van een graf en de afstand tussen de graven onderling

Artikel 5

1. De afstand tussen de graven onderling bedraagt ten minste dertig centimeter.
2. Boven de kist of het omhulsel bevindt zich een laag grond van ten minste vijfenzestig centimeter.
3. Ten hoogste drie lijken mogen boven elkaar worden begraven, mits boven elke kist of ander omhulsel een laag grond van ten minste dertig centimeter dikte wordt aangebracht, die bij een volgende begraving niet mag worden geroerd. Ten aanzien van de bovenste kist of het bovenste omhulsel is het tweede lid van toepassing.
4. De graven bevinden zich ten minste dertig centimeter boven het niveau van de gemiddeld hoogste grondwaterstand.
5. Het derde en vierde lid zijn niet van toepassing op bestaande graven.

Artikel 6

1. De afstand van een graf tot de erfscheiding van de begraafplaats bedraagt ten minste één meter.

Vertaling van de Wet op de Lijkbezorging naar werkwijze Natuurbegraven
Op een Natuurbegraafplaats van Natuurbegraven Nederland zal te allen tijde de van toepassing zijnde wettelijke voorschriften nageleefd worden, zo wordt bij de realisatie rekening gehouden met een minimale piëteitszone van 10 meter (wettelijk 1m) van de erfscheiding. Dit wordt in het bestemmingsplan vastgelegd. De natuurgraven zijn ruim van opzet waardoor het naastgelegen natuurgraf (grafkuil) nimmer binnen dertig centimeter afstand zal worden gesitueerd. Bij het graven van een grafkuil zal hier telkens rekening mee gehouden worden. Natuurgraven worden met GPS exact ingemeten en vastgelegd. In § 1.3 wordt hier verder op ingegaan.

Voorts is in onderstaande tekening schetsmatig de benodigde ontwateringsdiepte voor natuurbegraven weergegeven waaraan het natuurgraf dient te voldoen.

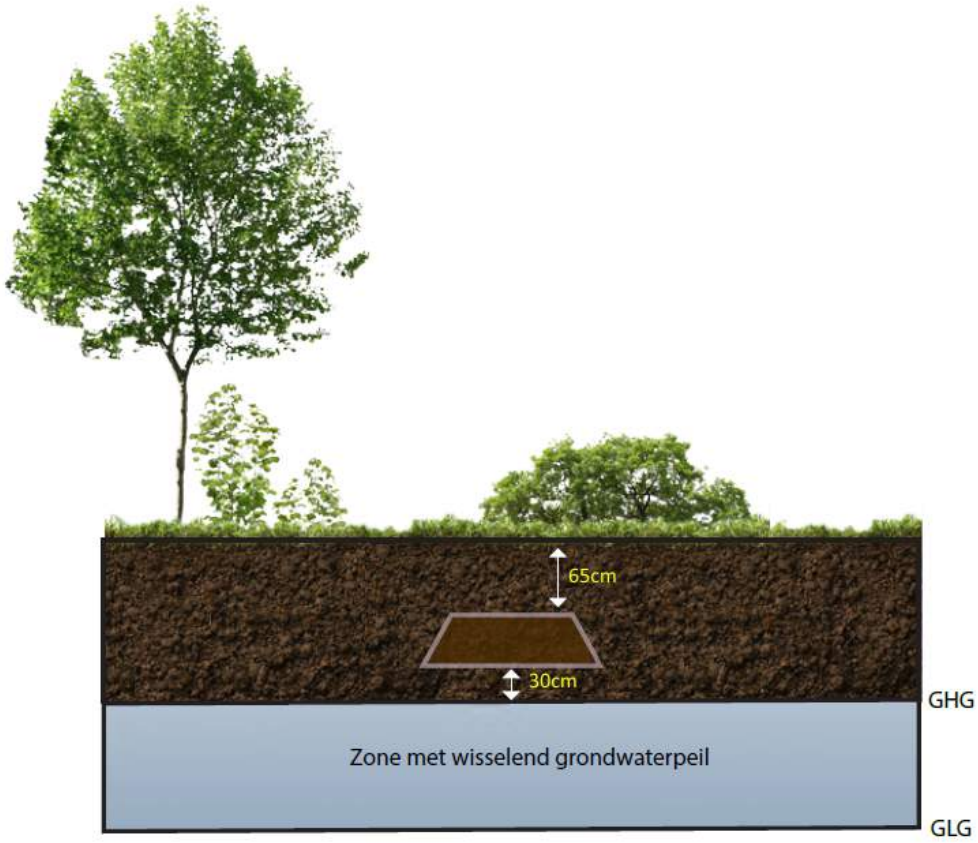

Afbeelding 1.1. Schematische weergave van de ontwateringsdiepte voor natuurbegraven. Bron: Natuurbegraven Nederland.

1.3 Uitgangspunten algemeen

Natuur als uitgangspunt
Voor NBN prevaleert natuur ten allen tijden. Dat houdt bijvoorbeeld in dat als een vogel broedt in de nabijheid van het natuurgraf, dat daar nadrukkelijk rekening mee wordt gehouden door het kwetsbare gedeelte af te zetten. Mocht bijvoorbeeld een das een burcht maken, dan is die plek niet meer beschikbaar voor natuurbegraven en wordt voor daar gedachte natuurgraven een andere plek uitgezocht. Het ecologisch werkprotocol bepaald hoe hiermee wordt omgegaan, zodat er geen verstoring en of schade kan ontstaan aan kwetsbare flora en fauna.

In het protocol wordt daarnaast een maximum gesteld aan het aantal personen dat wordt toegelaten bij de ter aarde stelling. Voor de Natuurbegraafplaats landgoed Huis ter Heide is dit 50 personen. Dit houdt in dat dit het maximaal aantal mensen is dat van de paden af mag wijken. Dit mag enkel onder begeleiding van de beheerder. Overige nabestaanden / aanwezigen wordt verzocht om op de paden te blijven.

NBN heeft als uitgangspunt de eeuwigdurende grafrust in een natuurgebied. Natuurgraven worden eenmalig geopend en weer gesloten. Er wordt niet ‘op elkaar’ begraven. Natuurgraven zullen nooit worden geruimd, ook niet nadat alle natuurgraven vergeven zijn. Natuurbegraafplaats Landgoed Huis ter Heide blijft een natuurgebied. Het beheer en het gebruik zullen dus gericht zijn op het behoud van de bestaande (beschermde) natuurwaarden, toename van biodiversiteit en het ontwikkelen van nieuwe natuur. De natuurwaarden worden gemonitord middels periodiek inventarisatie-onderzoek.
In Hoofdstuk 2 en 3 zijn de uitgangspunten en beperkingen uitgewerkt.

Op de natuurbegraafplaats wordt het natuurbegraven in een kist of wade toegestaan, evenals urnen. Uitstrooien van as is niet toegestaan.

Beheer volgens het Inrichtings- en Beheerplan
Algemeen
Natuurmonumenten beheerd dit gebied conform haar eigen bosbeleid en de kwaliteitstoets en toekomstvisie voor het gebied Huis ter Heide. Natuurmonumenten heeft daarbij voor het bosbeheer de gebruikelijke regels zoals die zijn vast gelegd in de gedragscodes voor natuurbeheer en bosbeheer. NBN zal in praktijk het bosbeheer uitvoeren, Natuurmonumenten blijft er echter verantwoordelijk voor. NBN neemt bij de uitvoering van dit reguliere beheer de regels voor bos en natuurbeheer over van Natuurmonumenten en daar waar de regels van NBN zelf restrictiever zijn als die van Natuurmonumenten zal NBN haar eigen regels volgen. De regels van NBN zijn hieronder in de hoofdstukken 2 en 3 uitgewerkt. Voor de regels voor bos en natuurbeheer die Natuurmonumenten toepast wordt verwezen naar de betreffende gedragscodes en de beleids- en beheerdocumenten van Natuurmonumenten.

In het algemeen zal er extra aandacht zijn voor de bestrijding van exoten als Amerikaanse vogelkers.

Bos

Voor het bosbeheer geeft het Inrichtings- en Beheerplan het volgende aan (Van Limpt, 2017):

- De bospercelen worden omgevormd naar structuurrijke bossen met vooral inheemse boom- en struiksoorten, maar waar ook plaats is voor naaldbomen
- Per bosperceel worden afhankelijk van de leeftijd, structuur en hoofdboomsoort, passende bosomvormingsmaatregelen uitgevoerd om dit doel te bereiken
- De bosomvormingsmaatregelen bestaan uit een mozaïekbeheer bij uniform gelijkjarig bos, een plaatselijk bosrandenbeheer voor geleidelijke overgangen en een aanvullend natuurtoekomstbomenbeheer bij de relatief open bosopstanden.
- Het bostype dat nagestreefd wordt is een bos van arme zand- gronden (natuurbeheertype N15.02 Dennen-, eiken- en beuken- bos) met als hoofdboomsoorten zomereik, beuk en grove den met als doelsoorten: boommarter, egel, bosmuis, vleermuizen, eekhoorn, groene specht en andere holenbroeders, grote lijster, ree, das, bruine eikenpage en paddenstoelen.
- Door groepenkap, worden open plekken gemaakt in uniform gelijkjarig bos, waardoor een variatie in leeftijd en structuur ontstaat. Open plekken ten behoeve van deze vorm van bosomvorming hebben idealiter een omvang van circa 1.500 m^2. Markante loofbomen die kunnen dienen als zaadbron worden gespaard.
- Open plekken die niet binnen drie tot zes jaar met spontane verjonging dichtgroeien worden beplant met inheems plantmateriaal die passend is bij de lokale groeiplaatsomstandigheden (winterlinde, hazelaar, ruwe berk, zoete kers, boswilg, wintereik, zomereik en beuk).
- Bosrandenbeheer vindt plaats in de buurt van langdurig open plekken en langs paden. Dit gebeurt door de ontwikkeling van zoom- en mantelvegetaties door eens in de 2-10 jaar het maaien en afzetten van houtige beplanting. Door te variëren in beheerintensiteit wordt een gradiënt gecreëerd vanaf de open plek (intensief beheer) tot in het bos (extensief beheer).
- De bosopstand op het centrale eikenperceel is relatief open en verkeert in een slechte conditie. Afgestorven of bijna afgestorven bomen zullen worden gekapt. Door het vrijstellen van gezonde natuurtoekomstbomen (met dikke stam en lage takaanzet) wordt gezorgd dat sneller aantrekkelijke grote bomen in het bos komen. Op plekken met een relatief hoge mineralenrijkdom in de bodem wordt nieuw inheems bosplantsoen aangeplant, passend bij de lokale groeiplaats-omstandigheden (winterlinde, hazelaar, ruwe berk, zoete kers, boswilg, wintereik, zomereik en beuk).
- Stronken en tak- en tophout blijven in het gebied liggen om niet te veel mineralen af te voeren.
- In het centrale eikenperceel wordt gestreefd naar een bos met 40% open ruimte. De halfopen structuur wordt behouden door het periodiek verwijderen van houtige beplanting in de open ruimte

Lanen

Het Inrichtings- en Beheerplan geeft hierover aan:

- De bestaande beukenlaan in het noorden van het plangebied wordt vrijgesteld zodat een goede kroonontwikkeling mogelijk is.

Grasland

Conform het Inrichtings- en Beheerplan bestaat het beheer uit:

- Bestaande kruiden- en faunarijk grasland wordt beheerd door middel van een extensief maai- en afvoerbeheer
- De uitvoer van de maatregelen wordt gespreid in tijd en ruimte, zodat een mozaïek van jonge en oudere grazige vegetaties ontstaat.
- Het natuurtype dat op deze graslandpercelen wordt nagestreefd is een heischraal grasland (natuurbeheertype N11.01 droog schraal- land) met als doelsoorten zandblauwtje, muizenoor, hazenpootje, biggenkruid, grasklokje, brem, sint-janskruid.

Overige beheermaatregelen

- Extra mineralenaanrijking op het centrale eikenperceel en op open plekken met de ambitie van heischraal grasland, bijv. door bodemvermenging door natuurbegraven.
- Dikke dode loofbomen zijn een belangrijke mineralenbron en deel van de voedselketen van het bos. Er wordt daarom op het gehele Landgoed Huis ter Heide gestreefd naar een aandeel van minimaal 10 dode of stervende (staande of liggende) bomen met een diameter van 30cm of meer per hectare. Ook tak- en tophout en stobben die verwijderd worden tijdens natuurbeheermaatregelen, blijven op het landgoed, ten behoeve van het verminderen van de effecten van verzuring.

(Mee) te begraven materialen

- Een te begraven kist moet uit onbehandeld en volledig te vergaan natuurlijk materiaal bestaan. Dit geldt ook wanneer een lichaam in bijvoorbeeld een lijkwade wordt begraven of als er een urn wordt begraven.
- Het meebegraven van persoonlijke materialen die niet vergaan is niet toegestaan.
- Het meebegraven van milieu belastende materialen is verboden.
- Er worden geen grafstenen of andere permanente gedenktekens geplaatst. Het plaatsen van onvergankelijke geschenken door bezoekers op de natuurgraven is niet toegestaan in het kader van het natuurlijke karakter van de natuurbegraafplaats.
- Het leggen van kransen van snijbloemen door bezoekers na de ceremonie, is toegestaan. Binnen twee weken worden deze door de beheerder van het natuurgraf verwijderd en in bewaring gesteld.
- Vergankelijke en dus tijdelijke grafmarkeringen zijn in de vorm van een houten schijf toegestaan. Deze schijf wordt door NBN gefaciliteerd .
- Zie Huisregels Natuurbegraafplaats Huis ter Heide voor nadere details.

Operationele beperkingen en voorwaarden (toolbox)

- Een exemplaar van het voorliggende rapport is (tenminste) digitaal beschikbaar op het kantoor van Natuurbegraafplaats Landgoed Huis ter Heide.
- Het rapport wordt ter beschikking gesteld aan in te schakelen derden die belast zijn met het beheer van het terrein
- Uitvoerenden dienen kennis te hebben van het rapport en waar deze te vinden is.
- Bij afwijking van dit werkplan bestaat de kans op het overtreden van de Wet Natuurbescherming. Bij afwijking dient altijd te worden overlegd met een (externe) ter zake kundige (beheerder of ecoloog).
- Controles op de natuurbegraafplaats in het kader van natuurbegraven en beheer worden uitgevoerd door een ter zake kundige (beheerder of ecoloog) of door iemand die vooraf is geïnstrueerd door een ter zake kundige om de bepaalde natuurwaarden te herkennen.
- In sommige situaties kan een externe ter zake kundige[1] worden geraadpleegd. Er wordt ecologisch dossier bijgehouden op het kantoor van Huis ter Heide.
- Waarnemingenformulieren worden ingevuld in indien buiten monitorings-onderzoeken waarnemingen van beschermde of bedreigde soorten worden gedaan (zie Bijlage 2). Deze worden aan het ecologisch dossier toegevoegd.
- De wijze van afhandeling en evaluatie van eventuele calamiteiten (zie paragraaf 3.5) worden geregistreerd in het ecologisch dossier.
- Het voorliggende werkprotocol zal periodiek op volledigheid en actualiteit moeten worden gescreend. Indien nodig wordt het werkprotocol geactualiseerd (zie paragraaf 1.2). Vooralsnog wordt elke twee jaar een evaluatiemoment voorzien, tenzij aanleiding bestaat dit eerder uit te voeren.
- De natuurbegraafplaats wordt periodiek gemonitord op aanwezige natuurwaarden. Dit kan initieel jaarlijks zijn en daarna aflopen naar maximaal eenmaal per vijf jaar.

<u>Ter zake kundige externe ecoloog</u>

Indien afgestemd dient te worden met een ter zake kundig ecoloog, kan voor Huis ter Heide contact worden opgenomen met:

Bureau Waardenburg
mw. A.D.G. Koopman – van Roon, dhr. G.J. Brandjes of dhr. E.J.F. de Boer
Postbus 365
4100 AJ Culemborg
0345-512710

[1] Onder een ter zake kundige wordt door bevoegd gezag verstaan: een persoon die voor de situatie en soorten ten aanzien waarvan hij of zij gevraagd is te adviseren en/of te begeleiden, aantoonbare ervaring en kennis heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie. Zie voor nadere voorwaarden de website van bevoegd gezag Wet Natuurbescherming.

Het centrale in zeer slechte conditie verkerende eikenperceel

Bosperceel oostelijk van het huis

2 Gebruik: natuurbegraven en ceremonies

2.1 Procedure natuurbegraven

Natuurbegraven Nederland stelt een aantal voorwaarden en beperkingen aan een natuurbegrafenis, onder andere gebaseerd op de Wet op de Lijkbezorging (zie § 1.2), vanuit de verplichtingen die voortvloeien uit de Wet Natuurbescherming en het te voeren natuurbeheer ten gunste van de instandhouding en vergroten van de (algemene) natuurwaarden.

Bij natuurbegraven zijn drie punten belangrijk bij de fysieke aanleg van een natuurgraf:

1. de locatie
2. het delven
3. beschermde of bedreigde natuurwaarden

In de onderstaande paragraaf wordt hier stapsgewijs toegelicht welke voorwaarden per onderdeel aan de orde zijn.

2.1.1 Locaties

Bij de selectie van een locatie zijn de volgende uitgangspunten aan de orde:

- Er kan in de nabijheid van bomen worden begraven, mits dit buiten de kroonprojectie is. Er worden geen bomen gekapt[2] om een toekomstig natuurgraf te realiseren.
- Struiken of struweel worden ontzien. Zij worden niet voor natuurbegraven verwijderd of tijdelijk opzij gezet om later weer teruggeplant te worden.
- Er gelden beperkingen voor natuurbegraven in de directe nabijheid van (verblijfplaatsen) van beschermde of ernstig bedreigde soorten (zie paragraaf 2.1.3), waardoor in voorkomende gevallen uitgeweken moet worden naar een andere plek.

Dit betekent dat een locatie altijd vooraf volgens vastgestelde richtilijnen wordt gecontroleerd en beoordeeld op het kunnen gebruiken. Zie hiervoor de hierna volgende paragraven.

2.1.2 Delven van een natuurgraf

Bij het delven een natuurgraf zijn de volgende uitgangspunten aan de orde:

- Voorafgaand aan het delven van een natuurgraf vindt een controle plaats op aanwezige (verblijfplaatsen[3] van) beschermde soorten:
    - ter plaatse met een zone van 20 meter er omheen,
    - in het ecologisch dossier (natuurwaardenonderzoek en latere monitoringsverslaglegging van periodieke inventarisatieonderzoek)

[2] Bomen worden alleen gekapt indien nodig voor regulier beheer en onderhoud.
[3] Vogelnesten en mierenhopen. In de toekomst kunnen bijvoorbeeld dassenburchten aan de orde zijn.

- Bij het aantreffen van nieuwe (verblijfplaatsen van) beschermde soorten wordt de locatie (bij voorkeur digitaal) vastgelegd in het ecologisch dossier. Hiertoe kan het formulier in Bijlage 2 (als hulpmiddel) worden ingevuld.
- Bij het aantreffen van (verblijfplaatsen van) beschermde soorten wordt bepaald door de terreinbeheerder:
    - of het voorziene natuurgraf kan worden aangelegd zonder maatregelen
    - of het voorziene natuurgraf kan worden aangelegd met maatregelen
    - of dat moet worden uitgeweken vanwege aanwezige te beschermen natuurwaarden.
    - indien nodig wordt afgestemd met een ter zake kundige ecoloog.
- Bij het delven van het natuurgraf (voor een lichaam 2,7 m^2 en voor een urn 0,5 m^2) wordt de onderstaande werkvolgorde aangehouden:
    - de bestaande paden worden zoveel mogelijk gebruikt voor transport van materieel en materiaal.
    - de toplaag (humus- en strooisellaag) van de bodem wordt voorzichtig afgeschept: dit heeft een dikte van circa 5 tot 15 cm.
    - de toplaag van de bodem wordt op platen gelegd of elders bewaard. De toplaag blijft maximaal 1 dag in depot.
    - de bij delving vrijgekomen grond wordt tijdelijk op platen bewaard.
    - het natuurgraf wordt afgedekt met beplating (zodat dieren niet per ongeluk in het natuurgraf kunnen vallen).
    - nadat het lichaam of kist is geplaatst, wordt de tijdelijk opzij gelegde vrijgekomen grond weer in het natuurgraf gebracht (dezelfde dag als de teraardebestelling).
    - de toplaag wordt weer voorzichtig teruggelegd.
- Indien bij het afscheppen van de toplaag van de bodem een overwinterende amfibie of reptiel wordt aangetroffen, dan wordt deze direct verplaatst naar een vergelijkbare locatie in de nabije omgeving (op minimaal 25 meter afstand) van het te graven natuurgraf. Uitzondering op deze regel is rugstreeppad.
- Indien bij het afscheppen van de toplaag van de bodem een amfibie of reptiel wordt aangetroffen buiten de overwinteringsperiode, dan zal dit dier zelf een veilig heenkomen zoeken. Indien nodig wordt het dier gevangen en direct verplaatst naar een vergelijkbaar biotoop op minimaal 25 meter afstand.
- In geval van het aantreffen van de rugstreeppad geldt een andere werkwijze. Deze soort kan enkel worden verplaats indien men beschikt over een ontheffing Wnb voor deze handeling. Indien een dergelijk ontheffing niet voorhanden is, dient alsnog een andere locatie te worden gekozen. Is er wel een ontheffing voorhanden moet gehandeld worden conform de voorwaarden uit de ontheffing.
- Laagtes die kunnen ontstaan na het vergaan van een kist kunnen als dat wenselijk is worden opgevuld volgens de werkwijze van het dichten van een natuurgraf, dus enkel met gebiedseigen materiaal en het terugzetten van de toplaag van de bodem

2.1.3 Beschermingszones natuurwaarden

Om onbedoelde schade en verstoring van groei- of verblijfplaatsen van beschermde of bedreigde soorten te voorkomen, gelden beschermingszones rond deze aanwezige natuurwaarden. Binnen dergelijke beschermingszones worden geen natuurgraven gedolven. Omdat natuur dynamisch is, kunnen deze groei- en verblijfplaatsen op lange termijn, jaarlijks of zelfs per seizoen wisselen. Periodiek vindt daarom monitoring plaats van aanwezige natuurwaarden.
Kwetsbare situaties (groeiplaatsen en nestplaatsen) worden ten tijde van de ceremonie met lint afgezet of uitgerasterd, zodat geen betreding of verstoring plaatsvindt.

<u>Wettelijk beschermde soorten</u>

- Er geldt een beschermingszone van *vijf meter* bij plantensoorten die beschermd zijn conform § 3.2 Wet Natuurbescherming. Dergelijke soorten komen momenteel niet voor binnen plangebied
- Er geldt een beschermingszone van *twee meter* bij koepelnesten van bosmier. Indien wenselijk kan deze afstand worden vergroot, ter voorkoming van overlast tijdens een ceremonie.
- Dassen komen voor in de omgeving van Landgoed Huis ter Heide. Momenteel zijn geen burchten bekend binnen de begrenzing van het plangebied voor de natuurbegraafplaats. Indien in de toekomst de das een (bij)burcht graaft op de natuurbegraafplaats, wordt tenminste aangesloten op de vereisten van de meest actuele versie van het Kennisdocument Das (BIJ12, 2017), waarbij ook een ter zake kundig ecoloog het voorliggende protocol op de situatie zal aanvullen. Als basis wordt een beschermingszone van minimaal 20 meter aangehouden vanaf de buitenste pijp van de (bij)burcht. De meest recente uitgave van het Kennisdocument Das vormt een losse bijlage bij onderhavig werkprotocol.
- Er geldt een beschermingszone van 20 meter voor vogelnesten op de (bos)bodem, gedurende de periode dat dit nest in gebruik is. In de praktijk valt het broedseizoen globaal tussen maart en augustus.
- Er geldt een beschermingszone van 10 meter voor vogelnesten in struweel, gedurende de periode dat dit nest in gebruik is. In de praktijk valt het broedseizoen globaal tussen maart en augustus.
- Er geldt een beschermingszone van 20 meter bij bomen met roofvogelhorsten, gedurende de periode dat het nest in gebruik is. In de praktijk valt het broedseizoen globaal tussen maart en augustus. Hierbij wordt aangesloten op de omgang met nesten zoals beschreven voor de buizerd in Kennisdocument Buizerd (Bij12, 2017). De meest recente uitgave van het Kennisdocument Buizerd vormt een losse bijlage bij onderhavig werkprotocol
- Verlichting kan verstorende effecten hebben op bijvoorbeeld vleermuizen, eekhoorn, steenmarter en das. Indien op het terrein aanvullend op de huidige situatie verlichting noodzakelijk is (bijv bij gebouwen), wordt met een ter zake kundige ecoloog afgestemd op welke wijze dit kan plaatsvinden.

Bedreigde soorten, zonder wettelijk beschermde status

- Er geldt een beschermingszone van twee meter bij eventueel aanwezige plantensoorten een Rode lijst status ‘gevoelig’ of ‘kwetsbaar’ hebben.
- Er geldt een beschermingszone van tien meter bij eventueel aanwezige plantensoorten die een Rode lijst status ‘bedreigd’ of ‘ernstig bedreigd’ hebben.

Zorgplicht

De zorgplicht houdt in dat initiatiefnemer in alle redelijkheid maatregelen treft welke voorkomen dat flora en fauna onnodig nadelig effect (vernieling, verstoring, doden) ondervinden. Maatregelen in dit kader zijn:

- Aanwezige planten en dieren worden voorafgaand aan het delven van een natuurgraf opzij gezet, en eventueel na dichten van het natuurgraf weer teruggeplaatst.
- Bij natuurbegraven wordt aangegeven welke plekken zonder bezwaar betreden kunnen worden. Plekken die niet betreden mogen worden, worden aangeduid / uitgerasterd. Eventuele aanwezige zoogdieren, reptielen en amfibieën worden voorafgaand aan natuurbegrafenis van de plek verwijderd en verplaatst naar een geschikte plek in de nabijheid (al dan niet op basis van een beschikbare ontheffing).

2.2 Ceremonie

Het betreft hier het gedeelte van de ceremonie wat buiten (het ter aarde bestellen) plaatsvindt. Niet noodzakelijk het gedeelte van de ceremonie dat binnen de daartoe beschikbare ruimtes plaatsvindt.

De ceremonie heeft een ingetogen karakter met respect voor de natuurlijke omgeving:

- geen ceremonies tussen zonsondergang en zonsopgang;
- bezoekers lopen zoveel mogelijk over de bestaande paden;
- bezoekers (max 50 personen toegestaan buiten de paden) blijven buiten de vooraf met lint afgezette zones om schade of verstoring aan kwetsbare (beschermde of bedreigde) natuurwaarden te voorkomen, zoals een dassenburcht;
- er worden geen auto’s van bezoekers op het terrein toegestaan anders dan op de parkeerplaats en de toerit daarvan;
- het geluidsniveau zal ingetogen zijn, er wordt op toegezien dat dit niet boven de 45 dBa komt, hiervoor is vooraf afstemming met de organisatie van de natuurbegrafenis;
- kan jaarrond plaatsvinden.

3 Natuurbeheer

3.1 Algemeen

Op de Natuurbegraafplaats Landgoed Huis ter Heide zijn de onderstaande typen beheer (en onderhoud) aan de orde (Van Limpt, 2017):

- beheer van natuurlijk en soortenrijk loofbos.
- beheer van heideterrein.
- beheer van (schraal) grazige vegetaties
- beheer van structuurrijke gradiënten.
- beheer van padenstructuur.
- beheer van informatiecentrum / ceremonieruimte.
- beheer van parkeervoorzieningen.

Het bos- en natuurbeheer vindt volledig plaats conform de beheerregels en het beheerbeleid dat ook de Vereniging Natuurmonumenten hanteert bij het beheer van haar terreinen. Ook de daarvoor geldende gedragscode en beheerprotocollen worden gevolgd. Het Inrichtings- en Beheerplan is leidend voor waar welk natuurtype wordt ontwikkeld. Het natuurbeheer wordt minimaal voor 100 jaar gegarandeerd. Het natuurbeheer is ingepast binnen de beleidskader van de diverse overheidsinstanties (Van Limpt, 2017).

Het Inrichtings- en Beheerplan (Van Limpt 2017) geeft aan: "*Natuurmonumenten streeft naar een versterking van het NNN door de aankoop, inrichting en verbinding van de NNN-gronden. In 2006 heeft Natuurmonumenten de nota 'Bosbeleid van Natuurmonumenten' vastgesteld. Naast het provinciaal Natuurbeheerplan vormt deze nota het beleidskader voor het te voeren bosbeheer binnen het plangebied. Natuurmonumenten hanteert voor specifieke natuurdoelen op beheertypeniveau de doelen uit het provinciale Natuurbeheerplan*."
En: "*De beheerstrategie van Natuurmonumenten op Landgoed Huis ter Heide is gebaseerd op het landelijke bosbeleid dat Natuurmonumenten voert. Natuurmonumenten streeft in haar bossen naar hoge natuurwaarden, behorend bij complete bosecosystemen met allerlei bosontwikkelingsstadia van open plekken tot stukken met oude aftakelende bomen en naar zo veel mogelijk dynamiek als gevolg van natuurlijke processen. In hoofdlijnen streeft Natuurmonumenten hierbij naar:*

- *bescherming van bijzondere plant- en diersoorten;*
- *vergroten van het aandeel loofhout;*
- *bevorderen van natuurlijke verjonging en aanplant van inheemse soorten;*
- *bevorderen van dynamiek als gevolg van natuurlijke processen;*
- *behoud van waardevolle cultuurhistorische elementen in combinatie met beleefbaar maken van het bos;*
- *verwijderen van invasieve exoten als Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers;*
- *bevorderen aandeel dood hout;*
- *ontwikkelen van open plekken en bosranden met zoom- en mantelvegetaties*."

Het beheer is (deels) gebaseerd op bestaande en door de minister goedgekeurde Flora- en faunawet Gedragscode Natuurbeheer 2016 – 2021 (Vereniging van Bos- en Natuureigenaren, Bosschap, 2015). Deze is onverminderd geldig onder de Wet natuurbescherming. Ten tweede is de beschreven werkwijze deels gebaseerd op de Gedragscode Bosbeheer 2010-2015 (inclusief aanvullingen 2012) van het Bosschap (2009.). Deze gedragscode is geldig tot 17 december 2015. De looptijd van deze gedragscode is verlengt voor de periode tot dat de nieuwe gedragscode gebaseerd op de Wnb voor het bosbeheer is goedgekeurd (RVO, 2016).

Toolbox meeting

Periodiek wordt voorafgaand aan beheer of onderhoud een toolbox-meeting gehouden met de uitvoerenden, en zal:

- minimaal twee keer per jaar plaatsvinden
- gehouden wanneer het voorliggende werkprotocol een wezenlijke wijziging heeft ondergaan
- gehouden worden wanneer sprake is van een nieuwe beheerder op het terrein
- gehouden worden wanneer er een calamiteit is opgetreden waarop acute beheersmaatregelen noodzakelijk zijn

Voorzorgsmaatregelen

- Er wordt gewerkt buiten het broedseizoen en buiten de kwetsbare perioden van beschermde soorten tenzij:
    - middels controle of inventarisatie is gebleken dat op de locatie of in de boom waar beheer wordt uitgevoerd geen in gebruik zijnde nesten of andere voortplantingslocaties of overwinterende dieren aanwezig zijn.
    - een ontheffing Wnb verkregen is.
- Bij werkzaamheden in de winterperiode wordt gecontroleerd op eventuele overwinterende egels onder opgehoopt blad (en takkenhopen) op de werklocatie. Wanneer de reikwijdte van de voorziene werkzaamheden niet aangepast kan worden en daarmee het welzijn van de egel niet gegarandeerd kan worden, zal de egel worden verplaatst naar een gelijkwaardige overwinteringsplaats op de natuurbegraafplaats.
- Bij werkzaamheden wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande wegen, paden en sporen.
- Bij groeiplaatsen, vaste nestplaatsen[4] of andere vaste verblijfplaatsen van beschermde soorten in de nabijheid van de werkzaamheden, wordt een beschermingszone in acht genomen, zoals beschreven staat in paragraaf 2.1.3, tenzij het uit te voeren werkzaamheden van bedoeld zijn voor het duurzaam kunnen voortbestaan van de betreffende groeiplaats of soort op de natuurbegraafplaats.

[4] Op grond van door het ministerie van LNV verstrekte handreikingen worden nesten van de volgende soorten als jaarrond beschermde nestplaatsen beschouwd: boomvalk, buizerd, gierzwaluw, grote gele kwikstaart, havik, huismus, kerkuil, oehoe, ooievaar, ransuil, roek, slechtvalk, sperwer, steenuil, wespendief, zwarte wouw.

- Werkzaamheden worden altijd zoveel mogelijk aaneengesloten uitgevoerd, zodat de doorlooptijd zo kort mogelijk is. Het uitslepen van gevelde (delen van) bomen vindt (indien noodzakelijk) ook direct aansluitend plaats op de velling.
- Werkzaamheden worden gefaseerd uitgevoerd wanneer dit vanwege het voortbestaan of minimaliseren van (indirecte) negatieve effecten op een beschermde of bedreigde soort nodig is.

3.2 Bosbeheer

Het uitvoeren van beheer in bospercelen betreft het verwijderen van bomen en struiken en het (periodiek) afzetten van houtige beplantingen, zoals braamstruwelen.

Uitgangspunten en beperkingen

- Elke dag wordt voorafgaand aan boswerkzaamheden waarbij gemotoriseerd materiaal wordt ingezet, door de beheerder of hoofduitvoerder afgestemd of een natuurbegrafenis ceremonie is voorzien op de natuurbegraafplaats. Gedurende de ceremonie wordt bij beheersmaatregelen geen luidruchtig materieel gebruikt.
- (Dode) bomen met holten, spleten en loshangende bast worden ontzien van kap, vanwege de (potentiële) functie voor broedvogels, vleermuizen en andere boombewonende zoogdieren (boommarter en eekhoorn, beide momenteel niet aanwezig).
- (Dode) bomen met holten, spleten en loshangende bast worden alleen gekapt indien dit voor de veiligheid van de bezoekers van de natuurbegraafplaats nodig is. Het Inrichtings- en Beheerplan geeft aan dat er minimaal 10 dode of stervende bomen met een diameter van > 30 cm per ha aanwezig moeten zijn.
- Indien bomen met holten, spleten en loshangende bast worden gekapt, wordt voorafgaand gecontroleerd door een ter zake kundig persoon of er beschermde soorten gebruik maken van de betreffende boom of bomen. Zo ja, dan wordt kap tijdelijk uitgesteld. Een ter zake kundig ecoloog zal bepalen wanneer kap wel doorgang kan vinden of dat ontheffing van de Wnb nodig is.
- Indien bomen met holten, spleten en loshangende bast worden gekapt, wordt bepaald of er aanvullend (tijdelijke) kunstmatige vervanging van boomholten voor vleermuizen nodig is.
- Bij vestiging van das op of direct nabij de natuurbegraafplaats zullen werkzaamheden niet op en / of nabij eventuele dassenburchten plaatsvinden, tenzij dit om veiligheidsredenen nodig is. Er wordt in dat geval gebruik gemaakt van aangepast (lichtgewicht) materieel om schade aan de burcht te voorkomen of te minimaliseren. Bij de werkzaamheden in de directe omgeving van een burcht wordt gehandeld conform het meest recente Kennisdocument Das (nu Bij12, 2017).
- De valrichting van te kappen bomen is altijd van groei- en (vaste) nest- en rustplaatsen afgekeerd.
- Te kappen bomen kunnen (deels) blijven liggen als in het kader van biodiversiteit. Dood hout leeft.

- Er wordt geen hout versnipperd en op de bosbodem achtergelaten. Houtsnippers kunnen wel gebruikt worden als halfverharding van (bos)paden.
- Alle paden worden onderhouden als wandelroute.

Kalender

Voor de bovenstaande werkzaamheden in het kader van het voorziene kleinschalige bosbeheer en beheer langs paden geldt de onderstaande indicatieve perioden waarbinnen het werk kan worden uitgevoerd Weersomstandigheden kunnen variëren en daarmee de actieve of inactieve perioden van beschermde soorten beïnvloeden. Bij twijfel wordt een ter zake kundig ecoloog ingeschakeld.

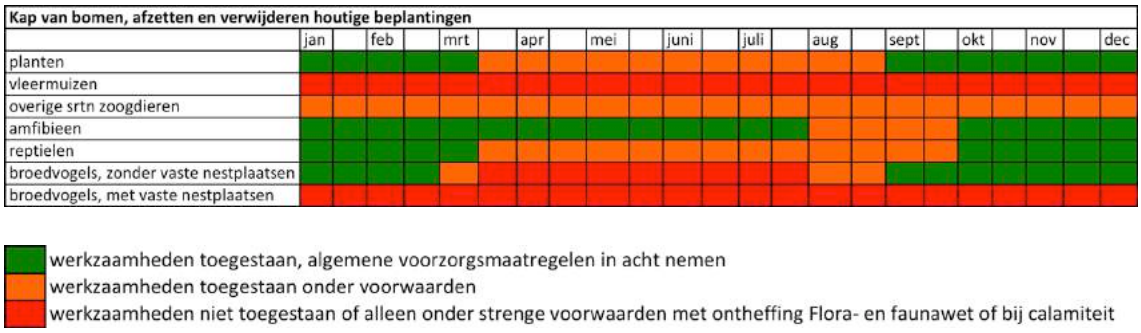

3.3 Beheer van gras-, kruiden- en heidevegetaties

Het uitvoeren van beheer van gras- en kruidvegetaties op de natuurbegraafplaats betreft het periodiek maaien en afvoeren van het maaisel.

Uitgangspunten en beperkingen

- Elke dag wordt voorafgaand aan werkzaamheden waarbij gemotoriseerd materiaal wordt ingezet, door de beheerder of hoofduitvoerder afgestemd of een natuurbegrafenis ceremonie is voorzien op de begraafplaats. Gedurende de ceremonie wordt bij beheersmaatregelen geen luidruchtig materieel gebruikt.
- Het maaibeheer zal gefaseerd worden uitgevoerd. Niet meer dan de helft van de gras- en kruidvegetaties wordt per keer gemaaid. Er zit minimaal twee weken tussen maaimomenten. Voor schraal graslandvegetaties dient circa 10% jaarlijks niet te worden gemaaid. Voor heideveldjes kleiner dan 4 ha geldt dat niet meer dan een 20% per jaar wordt gemaaid. Voor uitvoering van het maaibeheer wordt verder verwezen naar de gedragscode Natuurbeheer 2016-2021 (VBNE). Doel is dat voor kleine zoogdieren, amfibieën en reptielen altijd voldoende dekking aanwezig is, voor insecten altijd bloeiend planten beschikbaar zijn en plantensoorten zoveel mogelijk tot zaadzetting kunnen komen.
- Voorafgaand aan de maaiactiviteit wordt gecontroleerd op aanwezige nesten (bodembroeders) en beschermde plantensoorten. Bosranden en randen langs struwelen worden gecontroleerd op aanwezige (zonnende) amfibieën en reptielen. Bij aantreffen van beschermde diersoorten of broedende vogels in de te maaien

vegetatie wordt bepaald of er gemaaid wordt, waar gemaaid wordt (beschermingszones nodig) of dat het werk tijdelijk wordt uitgesteld. Bij twijfel wordt een ter zake kundig ecoloog geraadpleegd.
- Het maaien van vegetaties met beschermde of bedreigde plantensoorten vindt plaats na de zaadzetting en rijping van de zaden. Het moment dat gemaaid kan worden is afhankelijk van de betreffende plantensoort.

Kalender

Voor de bovenstaande werkzaamheden in het kader van maaiwerkzaamheden geldt de onderstaande indicatieve perioden waarbinnen het werk kan worden uitgevoerd. Weersomstandigheden kunnen variëren en daarmee de activiteit van beschermde diersoorten en het groeiseizoen van planten beïnvloeden. Bij twijfel wordt een ter zake kundig ecoloog ingeschakeld.

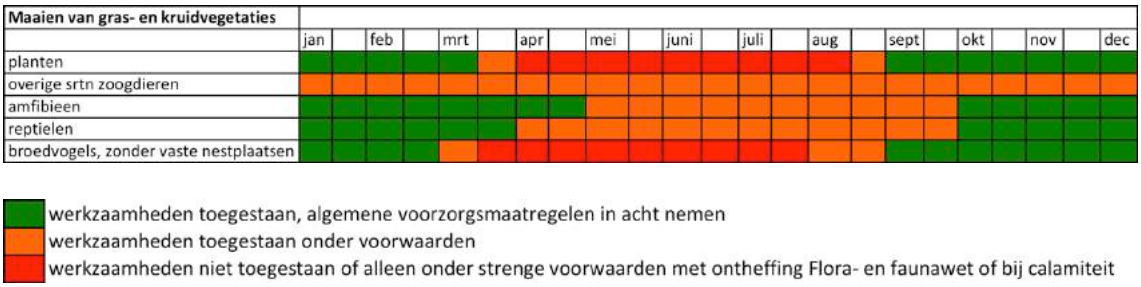

3.4 Beheer gebouw(en)

Het uitvoeren van beheer van gebouwen op de natuurbegraafplaats betreft het regulier onderhoud van het landhuis Huis ter Heide, ceremonieruimte en de werkruimten, zoals schilderwerk, dakgoten reinigen en schoonmaken. Onderstaande alinea's hebben *geen* betrekking op renovatie-werkzaamheden.

Uitgangspunten en beperkingen

- Voorafgaand aan regulier onderhoud wordt gecontroleerd op aanwezigheid van broedvogels. Indien in gebruik zijnde nesten aanwezig zijn, worden verstorende werkzaamheden uitgesteld.
- Op zolder van het Jachthuis zijn sporen van vleermuizen aanwezig. Voorafgaand aan werkzaamheden op de zolder wordt gecontroleerd op aanwezigheid van (overwinterende) vleermuizen. Indien aanwezig worden de werkzaamheden uitgesteld. Bij twijfel wordt een ter zake deskundige geraadpleegd.
- Wanneer steigers geplaatst moeten worden bij werkzaamheden in de periode juni-juli, dient eerst gecontroleerd te worden op aanwezigheid van (kraam)kolonie vleermuizen in de gevel of dak. Bij aanwezigheid van vleermuizen op de locatie van de steigers, worden de werkzaamheden uitgesteld[5]. Eventueel wordt de vorm

[5] Steigers belemmeren de vrije in- en uitvliegruimte voor vleermuizen.

van de steiger aangepast of wordt voor een alternatieve methode gekozen (bijvoorbeeld een schaarlift of hoogwerker) zodat geen belemmering plaatsvindt.
- Regulier onderhoud van het landhuis en werkruimten kan het hele jaar plaatsvinden, met inachtneming van de bovenstaande uitgangspunten.
- Wanneer renovatiewerkzaamheden aan het dak of gevels zijn voorzien, kunnen aanvullende voorwaarden gelden ten aanzien van vleermuizen of vogels. Deze worden door een ter zake kundig ecoloog vastgesteld. Een ontheffingsaanvraag Wnb kan aan de orde zijn.

Kalender

Voor de bovenstaande werkzaamheden in het kader van onderhoud van gebouwen gelden de onderstaande indicatieve perioden waarbinnen het werk kan worden uitgevoerd. Uitgangspunten hierbij is controle op aanwezigheid van beschermde soorten en uitvoering van verstorende werkzaamheden bij afwezigheid van beschermde soorten. Weersomstandigheden kunnen variëren en daarmee de activiteit van beschermde diersoorten beïnvloeden. Bij twijfel wordt een ter zake kundig ecoloog ingeschakeld.

Beheer van gebouwen	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
broedvogels												
vleermuizen												

werkzaamheden toegestaan, algemene voorzorgsmaatregelen in acht nemen
werkzaamheden toegestaan onder voorwaarden
werkzaamheden niet toegestaan of alleen onder strenge voorwaarden met ontheffing Flora- en faunawet of bij calamiteit

3.5 Wegen en paden

Het beheer van wegen en paden wordt gezien inclusief het beheer van de aanliggende bermstrook. Verhardingen en semiverhardingen zijn geen leefgebied van soorten en normaal gesproken ook geen standplaats voor planten. Op weinig betreden onverharde paden kunnen wel soorten voorkomen. De richtlijnen hebben daarom betrekking op bermen en onverharde paden.

Het beheer van wegen en paden is er opgericht deze in goede staat te houden en overgroeien te voorkomen. Ook draagt het beheer bij aan het voorkomen van oplopen van letsel indien gebruik gemaakt wordt van de wegen en paden.
- Voor beheer boomopstanden langs wegen en paden zie regels genoemd in § 3.2.
- Voorafgaand aan uitvoering van beheermaatregelen in bermen en op onverharde paden wordt door de beheerder eerst gecontroleerd op het voorkomen flora en fauna.
- Aanwezige amfibieën en reptielen worden daarbij verplaats naar een plek buiten de invloed van de beheermaatregel.
- Verblijfplaatsen van zoogdieren en nesten van vogels worden gemarkeerd en bij uitvoering van beheermaatregel ontzien.

- Bijzondere flora die niet aangepast is aan uit te voeren beheermaatregel wordt verplaatst naar een andere geschikte groeiplaats binnen het terrein.
- Bij sneeuwval worden wegen en paden waar mogelijk mechanisch begaanbaar gehouden.

Kalender

Voor de bovenstaande werkzaamheden in het kader van onderhoud van gebouwen gelden de onderstaande indicatieve perioden waarbinnen het werk kan worden uitgevoerd. Uitgangspunten hierbij is controle op aanwezigheid van beschermde soorten en uitvoering van verstorende werkzaamheden bij afwezigheid van beschermde soorten.

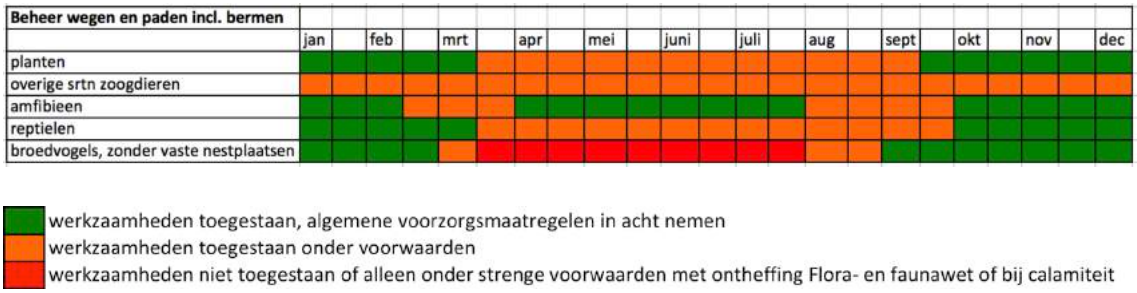

3.6 Calamiteiten, overig

Calamiteiten

Er zijn twee typen calamiteiten te benoemen voor Huis ter Heide:

1. een calamiteit waarbij door werkzaamheden de zorgplicht of verbodsbepalingen van de Wnb worden overtreden;
2. een calamiteit zoals stormschade, waardoor bomen dreigen om te vallen of grote zware takken dreigen af te breken of los hangen, waardoor de veiligheid van de bezoekers van de begraafplaats in het geding komt.

Een calamiteit in het kader van het overtreden van de zorgplicht en/of overtreden van verbodsbepalingen van de Wnb en het in gevaar brengen van de leefomgeving van soorten die beschermd zijn conform de paragraven 3.1, 3.2 en 3.3 Wnb is een ongewenste gebeurtenis die leidt of had kunnen leiden tot ongewenste schade aan beschermde planten en dieren. Dit kan ook gelden voor bedreigde plantensoorten die een Rode lijststatus ‘bedreigd’ of ‘ernstig bedreigd’ hebben.

Als gevolg van bijvoorbeeld stormschade kunnen bomen dusdanig scheef komen te staan dat daadwerkelijk omvallen slechts een kwestie van tijd is. Ook kunnen grote zware takken (half) zijn afgebroken of los in de boomkroon hangen. Bij dergelijk dreigend gevaar voor de bezoekers van de begraafplaats worden bomen of takken verwijderd die het directe gevaar opleveren. Voorafgaand aan het verwijderen wordt de boom in kwestie zo goed als mogelijk is geïnspecteerd op eventueel aanwezige beschermde diersoorten, zoals vleermuizen.

Ondanks voorzorgsmaatregelen is het optreden van calamiteiten niet geheel uit te sluiten. Het is van groot belang dat eventueel optredende calamiteiten worden gemeld, geanalyseerd en geëvalueerd. Dit om de juiste maatregelen te nemen om soortgelijke gebeurtenissen in de toekomst te voorkomen. Daarom is iedereen verplicht calamiteiten bij beheerder te melden. Naar aanleiding hiervan worden er maatregelen genomen om de ontstane situatie te verhelpen, of herhaling in de toekomst te voorkomen. Het formulier opgenomen in Bijlage 3 wordt ingevuld als onderdeel van de procedure.

Overige zaken

Indien een exemplaar van groot wild (zoals ree) dood wordt aangetroffen op de begraafplaats, wordt in overleg met Natuurmonumenten een geschikte plek aangewezen waar het dier naar verplaatst wordt. Dit zal buiten het begrenzing van de natuurbegraafplaats zijn.

4 Literatuur

Aptroot, A., 2012. Florakartering en bosstructuurkartering van Huis ter Heide in 2012.

Bij12, 2017a. Kennisdocument Rugstreeppad, versie 1.0.

Bij12, 2017b. Kennisdocument Das, versie 1.0.

Bij12, 2017c. Kennisdocument Levendbarende hagedis, versie 1.0.

Bij12, 2017d. Kennisdocument Gewone dwergvleermuis, versie 1.0.

Bij12, 2017e. Kennisdocument Laatvlieger, versie 1.0.

Bij12, 2017f. Kennisdocument Rosse vleermuis, versie 1.0.

Bij12, 2017g. Kennisdocument Ruige dwergvleermuis, versie 1.0.

Bij12, 2017i. Kennisdocument Buizerd, versie 1.0.

Brana, 2015. Gedragscode voor leden van de Branche Vereniging voor Natuurbegraafplaatsen Nederland.

De Boer, E.J.F., 2017. Natuurtoets ontwikkeling Natuurbegraafplaats Landgoed Huis ter Heide. Toetsing in het kader van de Wet natuurbescherming en het Natuurnetwerk Nederland. Bureau Waardenburg Rapportnr. 17-0141. Bureau Waardenburg, Culemborg.

De Boer, E.J.F., & D.B. Kruijt, 2014. Natuurtoets Natuurbegraafplaats Huis ter Heide. Toetsing in het kader van de Flora- en faunawet.

Het Bosschap, 2016. Gedragscode beheer 2016 – 2021.

Het Bosschap, 2010. Gedragscode bosbeheer 2010 – 2015.

Koopman – van Roon, A.D.G. & E.J.F. de Boer, 2017. Natuurbeheer en natuurbegraven op Natuurbegraafplaats Jachtslot de Mookerheide, Werkprotocol beheer en gebruik conform de Wet Natuurbescherming. Bureau Waardenburg Rapportnr. 16-050. Bureau Waardenburg, Culemborg.

RVO, 2016. Brief met kenmerk RVO/2016/377. Besluit tijdelijke verlenging gedragscode.

Van Limpt, P., 2017. Natuurbegraafplaats Landgoed Huis ter Heide. Inrichtings- en beheerplan CONCEPT september 2017. Praedium Coöperatie UA, Vught.

VBNE, 2015. Gedragscode Natuurbeheer 2016-2021. Concept. Inclusief concept goedkeuringsbesluit dd. 18-02-2016 RVO.

Vogelbescherming Nederland & Het Bosschap, 2015. Gedragscode zorgvuldig bosbeheer.

Bijlage 1 Kader Wet natuurbescherming

1.1 Inleiding

Vanaf 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming (kortweg: Wnb) in werking. Deze wet vervangt de Flora- en faunawet, de Natuurbeschermingswet 1998 en de Boswet. Met de inwerkingtreding van de Wnb zijn de provincies het bevoegde gezag voor de ontheffing- en vergunningverlening voor plannen en projecten en voor het vaststellen van vrijstellingsregelingen. Bij provincie overschrijdende projecten is dit de minister van EZ.

Deze bijlage vat het wettelijk kader samen voor toetsing van ruimtelijke ingrepen en andere handelingen. In paragraaf 1.2 komen algemene bepalingen van de wet aan de orde. Gebiedsbescherming is in de wet beschreven in ‘Hoofdstuk 2 Natura 2000-gebieden’ en is hier samengevat in paragraaf 1.3. De bescherming van soorten is in de wet beschreven in ‘Hoofdstuk 3 Soorten’ en in deze bijlage samengevat in paragraaf 1.4. De bescherming van bomen en bos is in de wet beschreven in ‘Hoofdstuk 4 Houtopstanden, hout en houtproducten’. Dit laatste hoofdstuk en andere onderdelen van de Wnb zoals jacht, schadebestrijding, overlastbestrijding, faunabeheer en omgang met exoten maken geen deel uit van deze bijlage.

1.2 Algemene bepalingen

Art 1.10 De Wet natuurbescherming is gericht op:

- het beschermen en ontwikkelen van de natuur, mede vanwege de intrinsieke waarde, en het behouden en herstellen van de biologische diversiteit;
- het doelmatig beheren, gebruiken en ontwikkelen van de natuur ter vervulling van maatschappelijke functies, en
- het verzekeren van een samenhangend beleid gericht op het behoud en beheer van waardevolle landschappen, vanwege hun bijdrage aan de biologische diversiteit en hun cultuurhistorische betekenis, mede ter vervulling van maatschappelijke functies.

Art 1.11 Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor Natura 2000-gebieden, bijzondere nationale natuurgebieden en voor in het wild levende dieren en planten en hun directe leefomgeving. Deze zorgplicht houdt in elk geval in dat handelingen waarvan redelijkerwijs verwacht mag worden dat ze nadelige gevolgen kunnen hebben voor een Natura 2000-gebied, een bijzonder nationaal natuurgebied of voor in het wild levende dieren en planten achterwege blijven, dan wel dat noodzakelijke maatregelen worden getroffen om negatieve gevolgen te voorkomen, of voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen ze beperkt of ongedaan worden gemaakt.

Art 1.12 Gedeputeerde staten van de provincies dragen zorg voor:

- het nemen van de nodige maatregelen voor de bescherming, de instandhouding of het herstel van biotopen en leefgebieden in voldoende gevarieerdheid voor alle

van nature in het wild levende vogelsoorten en planten en dieren en hun habitats van bijlagen II, IV en V bij de Habitatrichtlijn en habitattypen van bijlage I van de Habitatrichtlijn;
- het behoud of het herstel van een gunstige staat van instandhouding van de met uitroeiing bedreigde of speciaal gevaar lopende van nature in het wild voorkomende dier- en plantensoorten;
- de totstandkoming en instandhouding van een samenhangend landelijk ecologisch netwerk, genaamd Natuurnetwerk Nederland.

Gedeputeerde staten kunnen gebieden buiten het Natuurnetwerk Nederland aanwijzen die van provinciaal belang zijn vanwege hun natuurwaarden of landschappelijke waarden, met inachtneming van hun cultuurhistorische kenmerken. Deze gebieden worden aangeduid als 'bijzondere provinciale natuurgebieden' en 'bijzondere provinciale landschappen'.

1.3 Natura 2000-gebieden

De Natuurbegraafplaats Jachtslot de Mookerheide ligt niet binnen Natura 2000-gebied. Ook de directe omgeving maakt geen deel uit van Natura 2000-gebied. Aangezien in de natuurtoets geen effect op Nattura 2000-gebied wordt voorzien is dit onderdeel van de Wnb in dit geval niet van belang en wordt daarom niet behandeld

1.4 Soorten

Verbodsbepalingen
De Wnb onderscheid bij de bescherming van soorten drie beschermingsregimes:

Art. 3.1 *Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn*
1. Het is verboden opzettelijk in het wild levende vogels (VR artikel 1) te doden of te vangen.
2. Het is verboden opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren van vogels als bedoeld onder 1 te vernielen of te beschadigen, of nesten van vogels weg te nemen.
3. Het is verboden eieren van vogels als bedoeld onder 1 te rapen en deze onder zich te hebben.
4. Het is verboden vogels als bedoeld onder 1 opzettelijk te storen.
5. Het verbod, opzettelijk storen, is niet van toepassing indien de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort.

Het ministerie heeft een lijst gemaakt van soorten vogels die hun nest doorgaans het hele jaar door of telkens opnieuw gebruiken. Deze nesten zijn jaarrond beschermd[6]. Voor andere soorten geldt dat de nesten alleen beschermd zijn wanneer zij (in het broedseizoen) in gebruik zijn.

[6] Zie de Aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten ontheffing Flora- en faunawet ruimtelijke ingrepen, ministerie van LNV, augustus 2009.

Art. 3.5 *Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn*

1. Het is verboden in het wild levende **dieren** (HR bijlage IV, VvBern Bijlage II, VvBonn Bijlage I) opzettelijk te doden of te vangen.
2. Het is verboden dieren als bedoeld onder 1 opzettelijk te verstoren.
3. Het is verboden eieren van dieren als bedoeld onder 1 in de natuur opzettelijk te vernielen of te rapen.
4. Het is verboden voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld onder 1 te beschadigen of te vernielen.
5. Het is verboden **planten** (HR bijlage IV, VvBern Bijlage I) in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken, te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.

Art. 3.10 *Beschermingsregime andere soorten*

1. Het is verboden in het wild levende **zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en kevers** van de soorten, genoemd in de bijlage bij de Wet, onderdeel A, natuurbescherming opzettelijk te doden of te vangen.
2. Het is verboden de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld onder 1 opzettelijk te beschadigen of te vernielen.
3. Het is verboden **vaatplanten** genoemd in de bijlage, onderdeel B, bij de Wet natuurbescherming, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken, te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.

In de Bijlagen van de Verdragen van Bern en Bonn worden ook vogels genoemd. Sommige vogelsoorten vallen daarmee zowel onder het ‘Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn’ als onder het ‘Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn’. Het ‘Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn’ is ten aanzien van ‘verstoren’ strikter dan het ‘Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn’. Aan de andere kant zijn de ontheffingsgronden voor het ‘Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn’ weer beperkter dan voor ‘Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn’. We gaan in het toetsingskader zekerheidshalve uit van het juridisch strengste beschermingsregime.

Ontheffingen en vrijstellingen

Gedeputeerde staten kunnen een ontheffing verlenen van verboden die gelden voor Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn (Art 3.3), Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn (Art 3.8) en Beschermingsregime andere soorten (Art 3.10 lid 2). Provinciale staten en de Minister kunnen bij verordening vrijstelling verlenen van deze verboden (Art 3.3, Art 3.8)

Een ontheffing of een vrijstelling wordt uitsluitend verleend als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

- er bestaat geen andere bevredigende oplossing,
- er is voldaan aan een in Art 3.3 dan wel Art 3.8 genoemd belang,
- er is geen sprake van een verslechtering van de (gunstige) staat van instandhouding van de desbetreffende soort.

Aan een ontheffing kunnen voorwaarden worden gesteld om schade te beperken of te

compenseren zodat er geen afbreuk wordt gedaan aan de SvI.

Art 3.3, Art 3.8 De verboden voor zijn niet van toepassing op handelingen ten behoeve van instandhoudingsmaatregelen en handelingen in het kader van een Natura 2000-beheerplan of een vastgesteld programma (zoals bijvoorbeeld de PAS).

Art. 3.10 Voor soorten vallend onder '*Beschermingsregime andere soorten*' kan de provincie een vrijstelling verlenen voor handelingen in het kader van de **ruimtelijke inrichting of ontwikkeling** van gebieden en **bestendig beheer of onderhoud**.

Art. 3.31 De hierboven genoemde verboden onder de drie beschermingsregimes zijn niet van toepassing op handelingen die zijn beschreven in en aantoonbaar worden uitgevoerd overeenkomstig een door Onze Minister goedgekeurde **gedragscode** en die plaatsvinden in het kader van bestendig beheer of onderhoud en ruimtelijke ontwikkeling en inrichting.

Bijlage 2 Waarnemingenformulier

1. Datum:
Formulier ingevuld door:

2. Waargenomen soort of nieuwe verblijfplaats van soort:
□ Brede wespenorchis
□ Eekhoorn
□ Das of (bij)burcht van das
□ Kleine marterachtige: …
□ Rugstreeppad
□ Levendbarende hagedis
□ Hazelworm
□ Vleermuis en/of vleermuisverblijfplaats: …
□ Broedvogel met vaste verblijfplaats: …
□ Rode bosmier koepelnest
□ Anders, namelijk: …

3. Waargenomen door:

4. Geef de plek zo exact mogelijk aan op de onderstaande kaart,
of vul de gps-coördinaten in: ....

5. Is er een duidelijk herkenbare foto gemaakt van de aangetroffen soort, locatie of situatie?
Zoja, deze digitaal opslaan in het ecologisch dossier of bij een print van dit ingevulde formulier[7].

[7] Waarnemingenformulier, Bijlage 2 in Natuurbegraafplaats Huis ter Heide, protocol beheer en gebruik in kader van Flora- en faunawet. Koopman-van Roon, *et al*., 2015.

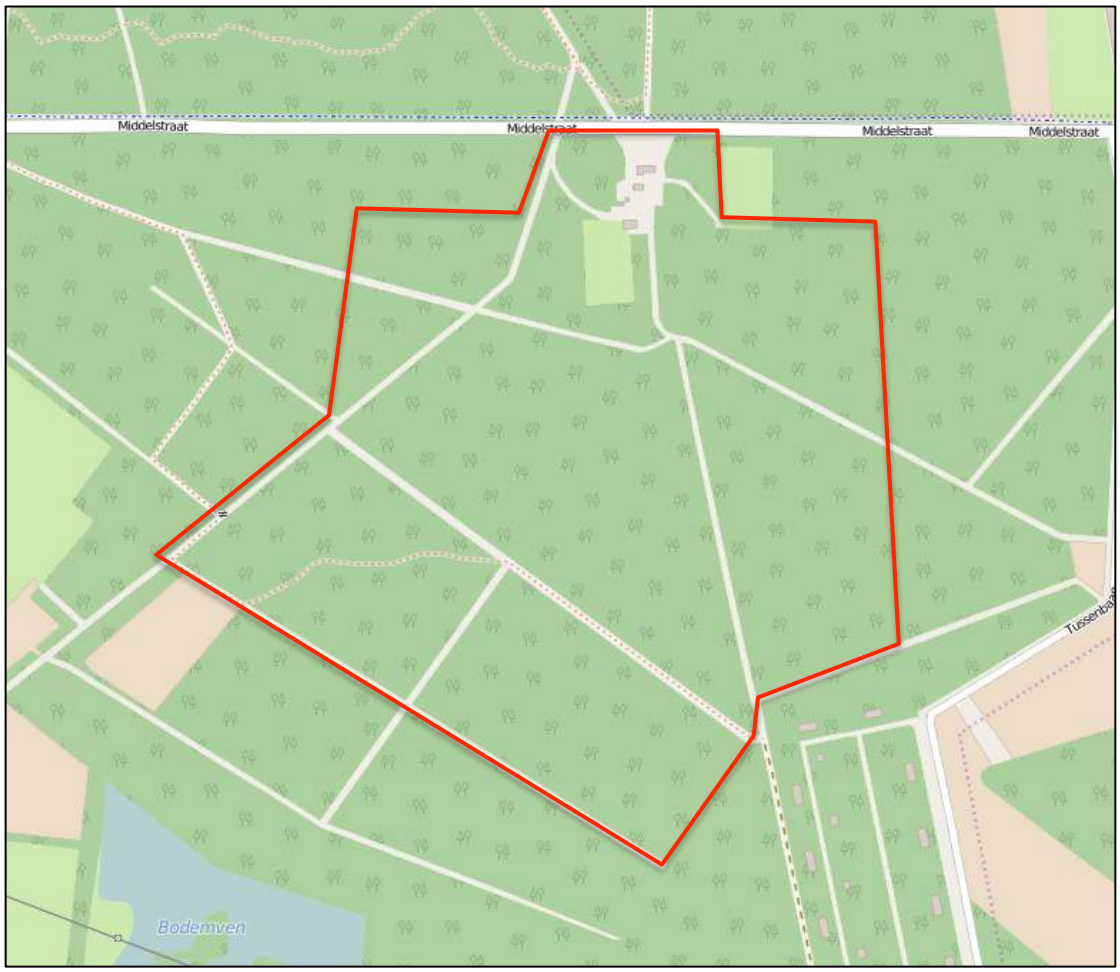

Omgeving Natuurbegraafplaats Huis ter Heide, voorafgaand aan inrichting, 2015. (ondergrond: Data by OpenStreetMap.org contributors under CC BY-SA 2.0 license).

6. Opmerkingen:

….

Bijlage 3 Calamiteitenformulier

1. Datum:
Formulier ingevuld door:

2. Calamiteit beschrijving:

3. Geef de plek zo exact mogelijk aan op de onderstaande kaart,
of vul de gps-coördinaten in: ....

4. Is er een duidelijk herkenbare foto gemaakt van de (aangetroffen) situatie?
Zoja, deze digitaal opslaan in het ecologisch dossier of bij een print van dit ingevulde formulier[8].

5 Hoe, wanneer en door wie is de calamiteit opgelost?

[8] Calamiteitenformulier, Bijlage 3 in Natuurbegraafplaats Huis ter Heide, protocol beheer en gebruik in kader van Flora- en faunawet. Koopman-van Roon, *et al.*, 2015.

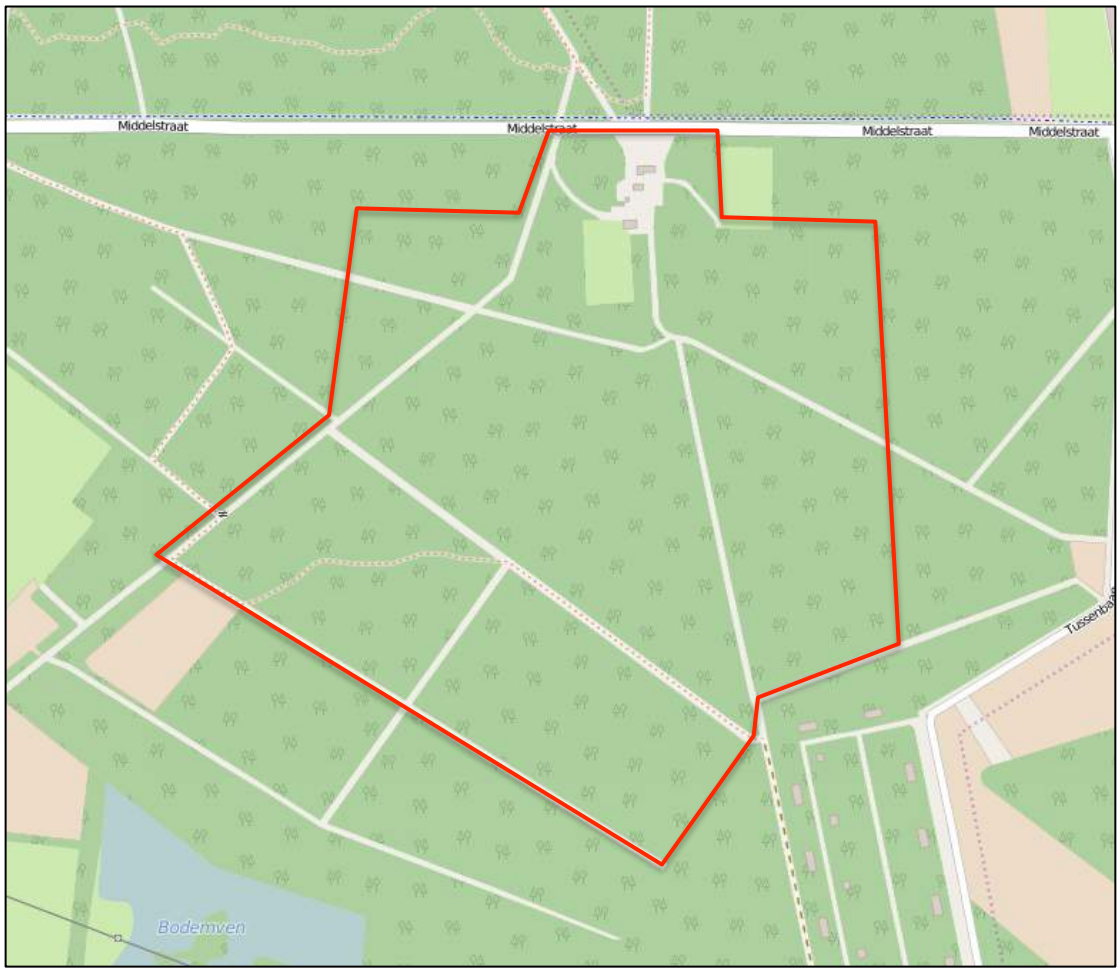

Omgeving Natuurbegraafplaats Huis ter Heide, voorafgaand aan inrichting, 2015. (ondergrond: Data by OpenStreetMap.org contributors under CC BY-SA 2.0 license).

6. Opmerkingen:

….